

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҚИШЛОҚ ВА СУВ
ХЎЖАЛИГИ ВАЗИРЛИГИ
ТОШКЕНТ ИРРИГАЦИЯ ВА МЕЛИОРАЦИЯ ИНСТИТУТИ**

РЕФЕРАТ

**МАВЗУ: Бизнесни ташкил этиш. Унинг хусусиятлари ва
мазмуни.**

Бажарди: Султонов Ж.

Текширди: Тоиров М.

Тошкент-2015

**Мавзу: Бизнесни ташкил этиш. Унинг
хусусиятлари ва мазмуни.**

Режа:

- 1. Бизнесни ташкил этиш тартиби.*
- 2. Бизнесни ташкил этишнинг хусусиятлари ва уларнинг
мазмуни.*
- 3. Бизнесни давлат томонидан молиявий қўллаб қувватлаш.*
- 4. Бизнесни қайта ташкил этиш ва ёпиш тартиби.*

I. Бизнесни ташкил этиш тартиби.

Ўзбекистон Республикасининг мулкчилик тўғрисидаги, бизнес фаолиятлар тўғрисидаги, хусусийлаштириш ва давлат тасаруфидан чиқариш тўғрисидаги ва бошқа бир қатор меъёрий ҳужжатларда кўп укладлилиқ асослари белгиланиб, улар мулкчиликнинг барча шакллариининг тенг ҳуқуқлилигини қарор топтириш, мулкдорларнинг ҳуқуқларини қатъий ҳимояланиши, хусусий мулкни янада ҳимоя қилиш, тадбиркорликни ривожлантириш ва чет эл инвестицияларини жалб этишга қаратилгандир. Товар-пул муносабатлари ривожланаётган ва бошқариладиган бозор шароитида мулкчиликнинг барча шаклига мансуб бизнес фаолиятларни барпо этиш, улар фаолиятининг, уларни қайта ташкил этиш ва тугатишнинг умумий ҳуқуқий, иқтисодий ва ижтимоий асослари мазкур меъёрий ҳужжатларда кенг ёритиб берилган. “Ўзбекистон Республикасида мулкчилик тўғрисида”ги Қонунида белгилаб қўйилган мулк шаклларига мувофиқ куйидаги турдаги бизнес фаолиятларга бўлинади:

-Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг, шунингдек ажнабий фуқароларнинг индивидуал (хусусий) мулкига асосланган бизнес фаолияти;

-жамоа мукига асосланган жамоа, оила, маҳалла, ишлаб чиқариш кооперативлари; кооперативларга қарашли, акцияли жамиятларга, масъулиятли чекланган жамиятларга, ўзга хўжалиқ жамиятлари ёки ширкатларига қарашли; жамоат ташкилотларининг, диний ташкилотларининг ва жамоа мулкчилигининг бошқа шаклларига асосланган бизнес фаолияти;

-давлат мулкига асосланган республика давлат, Қорақалпоғистон республикаси давлат корхоналари, кичик ва хусусий, вилоятлараро, вилоят, туманлараро, туман, шаҳар давлат корхоналари, кичик ва хусусий бизнес фаолиятларининг бошқа турлари;

-тўла ёки улуш қўшиб иштирок этишга асосланган (қўшма бизнес фаолиятилар) республика мулки, Қорақалпоғистон Республикаси, ажнабий ҳуқуқий шахслар, фирмалар ва давлатлар мулки бўлган бизнес фаолияти;

-мулкчиликнинг аралаш шаклларига асосланган бизнес фаолияти.

Мулкчилик шаклларида қатъий назар, бизнес фаолияти ишловчилар сонига қараб кичик бизнес фаолиятилар жумласига киритилган, бундай бизнес фаолиятиларни барпо этиш ва улар фаолиятининг ўзига хос жихатлари, мақоми, уларни рўйхатга олиш шартлари, шунингдек бизнес фаолиятиларни бу турга киритиш тартиби, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси ва Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши томонидан тартибга солинади.

Кичик ва хусусий тадбиркорлик фаолиятини ташкил этиш, уни ривожлантиришнинг ҳуқуқий асослари, шунингдек рағбатлантириш йўллари “Ўзбекистон Республикасида тадбиркорлик тўғрисида” (1991 йил 15 февраль) ва “Кичик ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришни рағбатлантириш тўғрисида”ги (2005 йил 21 сентябр) Фармонларда ўз аксини топди. Мазкур қонунлар тадбиркорликнинг иқтисодий ва ҳуқуқий мустақиллигига кафолат беради, уларнинг ҳуқуқ ва маъсулиятини аниқлайди, тадбиркорларнинг бошқа бизнес фаолиятилари давлат бошқаруви идоралари билан муносабатларини тартибга солади. Бундан ташқари, фуқароларнинг тадбиркорлик қобилиятини бутун чоралар билан ишга солиш, уларнинг ишбилармонлигини ошириш, тадбиркорликни ривожлантиришнинг ҳуқуқий кафолатларини белгилаш асосида бозор муносабатларини жадаллаштиришга қаратилгандир. Тадбиркорлик тўғрисидаги меъёрий ҳужжатлар мулкчилик ва хўжалик юритиш шакллари эркин танлаш, бу шаклларнинг тенгҳуқуқлилик асосида амал қилиши, ўзаро ҳамкорлик ва эркин рақобатлашув таъминланадиган шароитларнинг яратилишига кумаклашади. Тадбиркорликнинг ўзи- унинг фаолиятини амалга ошириш асослари ва ривожлантиришнинг асосий қоидалари нималардан иборат?

Тадбиркорлик-мулкчилик субъектларининг фойда олиш мақсадида таваккал килиб ва мулкий жавобгарлиги асосида, амалдаги қонунлар доирасида ташаббус билан иқтисодий фаолият кўрсатишидир.

Ўзбекистон Республикасида тадбиркорлик:

-тадбиркорнинг шахсий мол-мулки асосида;

-тадбиркорнинг бошқа фуқаролар ва юридик шахслар, шу жумладан ажнабий фуқароалар ҳамда юридик шахсларнинг мол-мулкларини турли шаклларда жалб этиши асосида;

-тадбиркорнинг давлат ва жамоат ташкилотлари мол-мулкларидан фойдаланиши асосида;

-юқорида қайд этилган шаклларни қўшиб олиб бориш асосида амалга оширилади.

Тадбиркорлик фаолиятнинг ва мулкдор билан бўлган муносабатларнинг характеридан келиб чиққан ҳолда тадбиркорлик фаолияти мулкдор томонидан ҳам, хўжаликни тўлиқ юритиш ҳуқуқи асосида (ана шу чегаралари мулк эгаси томонидан белгиланган ҳолда) мулкдорнинг мол-мулкни идора қилувчи субъект томонидан ҳам амалга оширилади. Ҳар қандай шаклдаги тадбиркорлик мулк эгасининг ишлаб чиқариш жараёнида шахсан бевосита иштирок этишига ва бошқа фуқароларнинг меҳнатини қўллаш йўли билан фойдаланишига асосланади.

Тадбиркорликни ривожлантиришнинг асосий қоидалари қуйидагилардан иборат:

-қонун билан тақиқланмайдиган ҳар қандай тадбиркорлик фаолиятини амалга оширишда тадбиркорнинг ўзига тегишли бўлган мол-мулкдан фойдаланиш эркинлиги;

-тадбиркорнинг хўжалик фаолиятини юритишдаги ва фаолият махсулини тақсимлашдаги мустақиллиги;

-тадбиркорнинг барча турдаги ишлаб чиқариш-хўжалик фаолиятини юритишда, мулк шаклларида қатъий назар, қонун олдида тенг ҳуқуқлилиги;

-тадбиркорликни амалга ошириш вва ходимлар ёллашнинг ихтиёрийлиги;

-даромад олишнинг манбалари ва усуллари қандай бўлишидан қатъий назар, солиқ идоралари ҳузурида ҳисоб беришнинг асослов (декларатив) шакли, тадбиркорларнинг даромадларини яшириб қолганлик (пасайтириб кўрсатганлик) учун Ўзбекистон Республикаси қонунларига асосан моддий жавобгарлиги.

II . Бизнесни ташкил этишнинг хусусиятлари ва уларнинг мазмуни.

Бизнес фаолиятини амалга ошириш учун бизнес субъекти бизнес ташкилотлари(ширкатларини) тузади. Бизнес ташкилотларини (ширкатларини) тузиш, уларнинг фаолиятини кўрсатиши, уларни қайта ташкил этиш ва тугатишнинг умумий ҳуқуқий, иқтисодий ва ижтимоий асослари Ўзбекистон Республикасининг “Ўзбекистон Республикасидаги Бизнес фаолиятлар тўғрисида”ги қонуни билан тартибга солинади.

Тадбиркорлик, бизнес фаолиятларини барпо этиш ва уни рўйхатдан ўтказиш қуйидаги тартибда амалга оширилади:

1. Бизнес фаолиятини барпо этишнинг умумий шарт-шароитлари:

а) бизнес фаолияти мол-мулк эгаси ёки у вакил қилган идора, ташкилот қарорига мувофиқ, ё бўлмаса таъсис этувчилар гуруҳи ва айрим таъсис этувчи шахслар қарори билан ушбу ҳамда Ўзбекистон Республикаси бошқа қонун ҳужжатларида кузда тутилган тартибда барпо этилади;

б) бизнесда ишлаб турган бизнес фаолиятлар таркибидан битта ёки бир нечта таркибий бўлинманинг шу бўлинма меҳнат жамоаси ташаббуси билан

ажралиб чиқиши натижасида, агар бундай ажралиб чиқиш учун бизнес фаолияти мол-мулк эгасининг (у вакил қилган идора, бизнес фаолияти ва ташкилотнинг) розилиги бўлса ва бизнес фаолияти илгари ўз зиммасига олган мажбуриятларнинг бажарилиши таъминланса тузилади;

в) бизнес фаолиятини барпо этиш ва унинг фаолияти учун ер участкаси, бошқа табиат ресурслари талаб қилинадиган ҳолларда улардан фойдаланишга рухсатномани ҳокимият идораси, тегишли қонун ҳужжатларида кузда тутилган ҳолларда эса экология экспертизасининг ижобий хулосаси бўлган тақдирда табиатдан фойдаланувчи тегишли бошлангич ташкилот томонидан ҳам берилади. Ер участкаси ва бошқа табиат ресурсларини бериш рад этилганида Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларида кузда тутилган тартибда шикоят қилиниши мумкин;

г) бизнес фаолияти давлат рўйхатидан ўтган кундан бошлаб барпо этилган деб ҳисобланади ва ҳуқуқий шахс ҳуқуқини олади.

2. Бизнес фаолиятини давлат рўйхатидан ўтказиш тартиби:

а) бизнес фаолияти агар Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларида ўзгача тартиб кузда тутилган бўлмаса, бизнес фаолияти жойлашган ердаги маҳаллий ҳокимият ва бошқарув идоралари томонидан давлат рўйхатидан ўтказилади. Бизнес фаолияти давлат рўйхатидан ўтказилганлиги тўғрисидаги маълумотлар Ўзбекистон Республикаси ягона давлат реестрига киритиш учун 10 кун муддат ичида Молия вазирлигига хабар қилинади;

б) бизнес фаолиятини давлат рўйхатидан ўтказиш учун тегишли маҳаллий ҳокимият ва бошқарув идораси бу бизнес фаолиятини барпо этиш тўғрисидаги қарор, устав ҳамда меъёрий ҳужжатларда белгилаб қўйилгандек рўйхат бўйича бошқа ҳужжатлар тақдим этилади;

Бизнес фаолияти тегишли маҳаллий ҳокимият ва бошқарув идорасига зарур ҳужжатлар илова қилиниб ариза топширилган пайтдан бошлаб ўзоғи билан 30 кунда давлат рўйхатидан ўтказилади;

в) бизнес фаолиятини барпо этишнинг Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларида белгилаб қўйилган тартиби бўзилганлиги, шунингдек таъсис ҳужжатлари қонун талабларига мос келмаслиги сабабларига кўра бизнес фаолиятини давлат рўйхатидан ўтказиш рад этилиши мумкин.

Бизнес фаолиятилар зарур ҳужжатларни тақдим этган тақдирда, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари уларни рўйхатга олишни рад этишга ёки рўйхатга олиш учун қўшимча шартлар белгилашга ҳақли эмаслар. Агар бизнес фаолияти белгиланган муддатда давлат рўйхатидан ўтказилган бўлмаса ёки таъсис этувчи бизнес фаолиятини рўйхатдан ўтказиш рад этилганлиги сабабларини асоссиз деб ҳисобласа, у судга мурожаат қилиши мумкин. Суд бизнес фаолиятини рўйхатдан ўтказиш рад этилганлигини асоссиз деб топса, бу хол бизнес фаолиятини рўйхатдан ўтказмаган маҳаллий ҳокимият ва бошқарув идорасининг моддий жавобгарлиги (суд чиқимларидан ташқари) сабаб бўлади. Моддий жавобгарликнинг миқдори суд томонидан аниқланади ва қонунда белгиланган тартибда ундириб олинади.

г) бизнес фаолиятини давлат рўйхатидан ўтказганлик учун ундан Ўзбекистон Республикаси қонунларида белгилаб қўйиладиган миқдорида ҳақ олинади. Олинган маблағ маҳаллий ҳокимият ва бошқарув идораси томонидан бизнес фаолияти рўйхатдан ўтказилган жойдаги туман, шаҳар, шаҳардаги туман бюджетига ўтказилади.

3. Бизнес фаолиятининг устав асосида иш олиб бориш тартиби.

Бизнес фаолияти уставида қуйидагилар белгилаб қўйилади:

-бизнес фаолиятининг номи, унинг қаерда жойлашганлиги;

-фаолият тури ва мақсадлари;

-унинг бошқарув ва назорат органлари, уларнинг ваколатлари;

-бизнес фаолияти мол-мулкани ташкил этиш ва фойдани (даромадни) тақсимлаш тартиби;

-бизнес фаолиятини қайтадан ташкил этиш ва унинг фаолиятини тухтатиш шартлари.

Уставга бизнес фаолияти фаолиятининг хусусиятлари билан боғлиқ бўлган, қонунларга зид келмайдиган ўзга қоидалар ҳам киритилиши мумкин.

4. Бизнес фаолиятини бошқаришни ташкил этишнинг умумий қоидалари.

Бизнес фаолияти ўз уставига мувофиқ бошқарилади. Бизнес фаолияти бошқарув структураси, шакли ва услубларини мустақил аниқлайди, штатларни белгилайди. Мулкдор бизнес фаолиятини бевосита ёки ўзи ваколат берган идоралар орқали бошқаради. Мулкдор ёки хўжаликни тўла юритиш ҳуқуқи субъекти ёхуд у ваколат берган идоралар ана шу ҳуқуқларни бизнес фаолияти кенгашига (идорасига) ёки бўлмаса бизнес фаолияти уставида кузда тутилган ҳамда мулкдор ва меҳнат жамоаси манфаатларини ифода этадиган бошқа идорага топшириши мумкин. Бизнес фаолияти раҳбарини ёллаш (тайинлаш, сайлаш) ва бўшатиш бизнес фаолияти мулки эгасининг ёки хўжаликни тўла юритиш ҳуқуқи субъектининг ҳуқуқи бўлиб, бу ҳуқуқни улар бевосита, шунингдек ўзлари вакил қилган идоралар орқали ёки бизнес фаолиятини бошқариш ҳуқуқи берилган бизнес фаолияти кенгаши, бошқаруви ёхуд бошқа идоралар орқали амалга оширадilar.

5. Бизнес фаолиятининг меҳнат жамоаси, унинг ваколатлари.

Ўз меҳнати билан бизнес фаолиятида меҳнат шартномаси (битим, келишуви), шунингдек ходимнинг бизнес фаолияти билан меҳнат муносабатларини тартибга солувчи бошқа шакллар асосида қатнашувчи барча фуқаролар шу бизнес фаолиятининг меҳнат жамоасини ташкил этадилар. Бизнес фаолиятлари меҳнат жамоаси ваколатларини амалга оширишнинг асосий шакли унинг умумий йиғилиши бўлиб ҳисобланади. Умумий йиғилиш: бизнес фаолияти мол-мулкани сотиб олиш билан боғлиқ масалаларни, бизнес фаолияти маъмурияти билан жамоа шартномаси (битими) тузиш зарурлиги тўғрисидаги масалани, ўз ходимлари учун қўшимча отпускарлар,

қисқартирилган иш куни ва ишлаб топилган ҳамда истеъмолга сарфланадиган маблағлар доирасида бошқа ижтимоий имтиёзлар белгилайди.

6. Жамоа шартномаси.

Жамоа шартномаси ҳамма турдаги бизнес фаолиятларда тузилиши мумкин ва у амалдаги қонунларга зид бўлмаслиги лозим. Бизнес фаолиятидаги ишлаб чиқариш ва меҳнат муносабатлари, меҳнатни муҳофаза қилиш, жамоанинг ижтимоий тараққиёти ва жамоа аъзоларининг саломатлиги масалалари жамоа шартномаси (битими) билан тартибга солинади. Жамоа шартномаси (битими) тузиш ёки уни бажариш чоғида келишмовчилик чиққан тақдирда бу келишмовчилик қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ҳал этилади.

7. Тадбиркорнинг ҳуқуқлари. У қуйидагилардан иборат:

-мамлакат территориясида яшовчи ва фаолият юритувчи ҳар бир фуқаро хўжалик юритувчи бошқа субъектлар билан тенг асосларда қонунларда белгиланган шартларга риоя қилган ҳолда бизнес фаолиятларни вужудга келтириш, таъсис этиш, сотиб олиш ва қайта тузиш йўли билан тадбиркорлик фаолиятини бошлаш ва давом эттириши;

-бу фаолиятни бажариш учун бошқа юридик шахслар ва фуқароларнинг мол-мулки ҳамда пул маблағларини ихтиёрий асосларда жалб этиши, ходимларни мустақил ёллаш ва ишдан бўшатиши;

-тадбиркорликдан қонунларда белгиланган тартибда солиқ солинадиган чексиз миқдорда шахсий даромад орттириши, ижтимоий таъминланиш ва ижтимоий суғурта қилиниш ҳуқуқларига эгадирлар.

Тадбиркор ёки у вакил қилган шахслар хўжалик юритувчи бошқа субъектларнинг ҳар қандай ҳатти-ҳаракатлари ва тадбиркорга килаётган даъволари ҳамда белгиланган тартибда бериладиган жазо чоралари усусида

бахслашишга ҳақли, қонунларга мувофиқ ҳеч суссиз қўлланадиганлари бундан мустаснодир.

8. Тадбиркорнинг мажбуриятлари. У қуйидагилардан иборат:

-тадбиркор амалдаги қонунлардан ҳамда ўзи тузган битимлардан келиб чиқадиган барча мажбуриятларни бажариши;

-ёлланиб ишлаётган ходимлар билан қонунларга мувофиқ меҳнат шартномалари (битимлар) тузиши, ёлланиб ишлаётган ходимларни ижтимоий ва тиббий суғурта қилиши;

-ишга жалб этилган барча ходимлар билан тузилган битимга мувофиқ, бизнес фаолиятининг молиявий ахволидан қатъий назар, тўла ҳисоб-китоб қилиши;

-махсус билим ва кўникма талаб қилинадиган ишларга фақатгина зарур тайёргарликка эга, касб-кори жихатидан яроқли ва тегишли маълумотга эга бўлган шахсларнигина жалб этиши муқаррардир.

9. Тадбиркорнинг маъсулиятлари.

Солиқ ва кредит мажбуриятларининг, тузилган битимларининг ижроси, бошқа субъектларнинг мулкӣ ҳуқуқларни бузганлиги, бехатар меҳнат шароитларига риоя этмаслиги, истеъмолчиларга одамларнинг саломатлигига зарар етказадиган маҳсулот етказиб берганлиги, атроф-муҳитга зарар етказганлиги, яққа хоқимликка қарши қонунларни бузганлиги учун, тадбиркор ўз мол-мулк доирасида амалдаги қонунларга мувофиқ жавобгар бўлиб ҳисобланади. Мулкӣ даъволар тадбиркорнинг меросхурларига ҳам тааллуқли бўлади, лекин улар мерос қилиб қолдирилган мол-мулк ҳажмидан ошмаслиги зарур.

10. Молия ва кредит муносабатлари.

Фойда, амортизация ажратмалари, қимматли қоғозларни сотишдан тушган пул, меҳнат жамоаси аъзоларининг, бизнес фаолиятлар, ташкилотлар,

фуқароларнинг пай ва ўзга бадаллари, шунингдек, бошқа тушумлар бизнес фаолияти молиявий ресурсларини ташкил этувчи манбалардир. Бизнес фаолияти тижорат шартномаси асосида банк кредитидан, бошқа бизнес фаолиятиларнинг кредитларидан ҳам фойдаланади. Тадбиркор пул маблағларини сақлаш ҳамда барча турдаги ҳисоб-китоб, кредит ва касса операцияларини амалга ошириш учун бизнес фаолияти рўйхатга олинган жойдаги ҳар қандай банкда, бошқа жойдаги банкда эса- шу банкнинг розилиги билан ҳисоб-китоб рақамлари ва бошқа ҳисоб рақамлари очиши ҳам мумкин. Иш ҳақи тўлаш ва бюджетга тўловлар барча бизнес фаолиятилар учун биринчи галдаги тўлови бўлиб ҳисобланади. Ҳисоб-китобларнинг бошқа турларини бизнес фаолияти календар тартибига мувофиқ амалга оширади. Бизнес фаолияти харидор (истеъмолчилар)га қарзга олинган маблағ учун фойда тўлаш тартибида қарзга махсулот етказиб бериши, ишни бажариши ва хизмат кўрсатиши мумкин. Бундай савдо битимларини расмийлаштириш учун Бизнес фаолияти хўжалик оборотида векселни қўллаши мумкин. Бизнес фаолияти фоиз тўлаш шарти билан бошқа Бизнес фаолиятиларга кредит бериши ҳам мумкин. Ҳисоб-китоб қилиш юзасидан ўз мажбуриятларини мунтазам бажармайдиган Бизнес фаолияти банк томонидан тўловга қобилиятсиз деб эълон қилиниши мумкин. Бундай Бизнес фаолиятиларга таъсир ўтказиш чоралари ва уларни қўллаш тартиби банклар томонидан Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларига мувофиқ белгиланади.

11. Бизнес фаолияти фаолиятини назорат қилиш тартиби.

Бизнес фаолиятининг молиявий-хўжалик фаолияти мулкдорнинг ташаббуси билан ва бир йилда кўпи билан бир марта тафтиш қилиниши мумкин. Меъёрий (қонун) ҳужжатлари билан Бизнес фаолиятилар фаолиятининг айрим жихатларини текшириш вазифаси юкланган солиқ ва бошқа давлат идоралари бундай текширувларни зарурат туғилганида ва катъиян уз ваколатлари доирасида амалга оширишлари мумкин. Бизнес фаолияти уз навбатида, ана шу идораларнинг ваколатига кирмайдиган

масалалар юзасидан мазкур идораларнинг талабларини бажармасликка ва назорат соҳасига кирмаган материаллар билан уларни таништирмасликка ҳақлидирлар. Барча турдаги текширувлар ва тафтишлар Бизнес фаолиятининг нормал фаолият юритишларига, ишлаларига ҳалакит бермаслиги керак. Тафтишлар ва текширувларнинг натижалари уз вақтида Бизнес фаолиятига хабар қилинади.

III. Бизнесни давлат томонидан молиявий қўллаб қувватлаш.

Давлат кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ҳамда қонуний манфаатларига риоя этилишини кафолатлайди, эркин рақобат учун шарт-шароит яратади, моддий, молиявий, меҳнатга оид ва бошқа ресурслардан фойдаланишда тенг имкониятларни таъминлайди. Вазирликлар, давлат қўмиталари, идоралар ва маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг кичик ва хусусий тадбиркорлик масалаларига оид, ҳамма учун мажбурий бўлган норматив ҳужжатлари тегишлича Адлия вазирлигида, унинг маҳаллий органларида ҳуқуқий экспертизадан ўтказилиши, давлат рўйхатига олиниши зарур, бу ҳужжатлар оммавий ахборот воситаларида эълон қилинади. Кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятининг хизмат ёки тижорат сирини бўлган ахборотларнинг ҳимоя қилиниши кафолатланади. Давлат органлари ва бошқа органларнинг, улардаги мансабдор шахслар ва ходимларнинг, меъёрий ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларни истисно этганда, кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятига аралашувига йўл қўйилмайди. Давлат органлари ёки бошқа органларнинг ҳамда улардаги мансабдор шахсларнинг кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқларини бузувчи ҳатти ҳаракатлари(қарорлари) устидан суд тартибида шикоят қилиниши ҳам мумкин.

Шуни таъкидлаш лозимки, давлат органлари ёки бошқа органларнинг ёхуд улардаги мансабдор шахсларнинг ҳатти-ҳаракатлари (қарорлари) туфайли кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектига етказилган зарар, бой берилган фойдани қўшган ҳолда, шу органлар томонидан қонуний равишда

қопланади. Зарарни қоплаш тўғрисидаги низоларни фақат суд органлари томонидан белгиланган тартибда ҳал этилади. Давлат томонидан кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг мол-мулки олиб қўйилишига йўл қўйилмайди, қонун ҳужжатларида белгиланган ҳоллар ва тартибда олиб қўйиш бундан мустаснодир. Кичик ва хусусий тадбиркорликни шакллантириш, ривожлантириш жараёнларини тартибга солиш ва рағбатлантириш давлат томонидан норматив-ҳуқуқий негизни такомиллаштириш, инфраструктурани шакллантириш ҳамда кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолияти учун шарт-шароит яратиш асосида иқтисодий таъсир кўрсатиш йўли билан амалга оширилади.

Бу борада маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ўз ваколатлари доирасида:

-кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектлари учун маҳаллий солиқлар ва йиғимлар бўйича имтиёзлар белгилайди;

-кичик ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришнинг ҳудудий дастурларини ишлаб чиқадилар;

-кичик ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришнинг устувор йўналишларини аниқлайдилар.

Кичик ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш Вазирлар Маҳкамаси ва маҳаллий давлат ҳокимияти органлари томонидан ишлаб чиқиладиган кичик ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришнинг давлат ҳамда ҳудудий дастурларига мувофиқ амалга оширилади. Кичик ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришнинг давлат ва ҳудудий дастурлари бозор инфраструктурасини вужудга келтиришни, қўлай тадбиркорлик мухитини шакллантиришни ҳамда кичик ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришни иқтисодий рағбатлантириш тадбирларини ўз ичига олади. Дастурларни молиявий таъминлаш кичик ва хусусий тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш

фондлари, халқаро дастурлар бўйича, хусусий ва бошқа манбалардан жалб этилган маблағлар ҳисобига амалга оширилади.

Кичик ва хусусий тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш фондлари томонидан ажратиладиган маблағлар қуйидаги мақсадлар учун берилади:

-кредитлар, шу жумладан имтиёзли кредитлар бериш асосида инвестиция лойиҳаларини молиявий таъминлаш;

-устав сармоясида иштирок этиш;

-маслахат ва ахборот хизматлари кўрсатиш шаклида техник жиҳатдан кўмаклашиш;

-инфраструктурани ривожлантиришга кўмаклашиш;

-олинаётган кредитлар учун кафолатлар, мажбуриятлар ва кафилликлар бериш йўли ҳамда қўллаб-қувватлашнинг бошқа шакллари билан кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектларини ривожлантиришни рағбатлантириш учун ҳосил қилинади.

Қишлоқ жойлардаги кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектларини, шунингдек рақобатбардош ва экспортга мулжалланган маҳсулотлар ишлаб чиқариш ва шундай хизматлар кўрсатиш юзасидан кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектларини барпо этиш кичик ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришни рағбатлантиришнинг устувор йуналишлари бўлиб ҳисобланади. Кичик ва хусусий Бизнес фаолиятларни барпо этишда давлат тасарруфидан чиқарилаётган ва хусусийлаштирилаётган асосий фондлар қийматининг имтиёзли индексацияси қўлланилади. Қишлоқ жойлардаги кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектлари иморатни ижарага олиш ёки сотиб олишда, савдо ва хизмат кўрсатиш соҳаси объектларини улар жойлашган ер участкалари билан биргаликда сотиб олишда бринчи навбат ҳуқуқига эгадирлар. Давлат бошқарув органлари кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектлари замонавий ускуна ва технологиялар олишга, технопарклар,

лизинг Бизнес фаолиятилари, бизнес инкубаторлар, ишлаб чиқариш-технология марказлари ва инфраструктуранинг бошқа объектлари тармогини барпо этишга ёрдам бериш юзасидан тадбирлар ишлаб чиқилиши ва амалга оширилишини таъминлайдилар, ихтисослашган улгуржи бозорлар, ярмаркалар барпо этиш ва ташкил этишда ёрдамлашадилар. Давлат бошқарув органлари махсулотлар харид этиш ва етқазиб бериш, хизматлар кўрсатиш учун шартномаларни тузиш вақтида буюртмаларни танлов асосида кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектларига таксимлаб беришлари ҳам мумкин. Кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектлари уз махсулотлари ва хизматларини, мавжуд талаб-эҳтиёжлардан келиб чиқиб эркин баҳоларда реализация қиладилар.

Кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектларидан, шу жумладан Қишлоқ жойларда фаолият олиб бораётган ёки рақобатбардош ва экспортга мулжалланган махсулот ишлаб чиқариш билан шугулланаётган кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектлари учун бирмунча ноқулайроқ шароитларни юзага келтирадиган узгартишлар киритилган тақдирда, мазкур субъектлардан кейинги 2 йил давомида улар давлат рўйхатидан ўткан пайтдан амалга бўлган қонун ҳужжатларига мувофиқ солиқ ундирилади. Кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектлари ишлаб чиқариш чикимларига мулжалланган харажатларга киритиб, асосий ишлаб чиқариш фондларининг тезлаштирилган амортизациясини тегишли асосий фондлар учун белгиланган нормадан 2 мартадан кўпроқ ошиб кетмайдиган миқдорда қулланишга ҳақлидир. Кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектлари 3 йилдан кўпроқ муддат давомида ишлатилиб, амортизация ажратмалари ажратиб келинган асосий фондлар дастлабки қийматининг 50 фоизига қадарини ҳисобдан чиқаришга ҳақлидирлар. Кичик ёки хусусий Бизнес фаолияти ишга тушган пайтдан эътиборан 2 йил утгунга қадар уз фаолиятини тугатган тақдирда Қўшимча равишда ҳисоблаб чиқарилган (тезлаштирилган) амортизация суммаси кичик ёки хусусий Бизнес фаолиятининг баланс фойдаси кўпайиши ҳисобига қайтарилади. Кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектларига имтиёзли

кредитлар бериш махсус фондларнинг ихтисослаштирилган агентликлари томонидан сугўрта полиси асосида амалга оширадilar.

Кичик ва хусусий тадбиркорлик Бизнес фаолиятиларига имтиёзли кредитларни бериш кичик ва хусусий тадбиркорлик қўллаб-қувватлаш Фонди (Бизнес-фонди) томонидан амалга оширилади. Республика Давлат мулк кумитаси ушбу мақсад учун хусусийлаштириш ва давлат тасаруфидан чиқаришдан тушган тушумлар хисобидан 50 фоиз маблағларни Бизнес-фондга утказди. Уз навбатида Бизнес-фонд кичик ва хусусий тадбиркорликни сугўрталаш буйича ҳимоя қилишни “Мадад” сугўрта агентлиги ва бошқа махсус агентликларнинг тавсияномаларига асосан имтиёзли кредитларни ажратади. Мазкур ихтисослашган сугўрта агентликлари тадбиркорлик таваккалчиликларидан ҳамда кредитлар копланмаганлиги учун қарздорни жавобгарликдан имтиёзли шартларда сугўрта йўли билан ҳимоя қилиш мажбуриятини уз зиммасига оладилар. Тижорат банклари кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектларига зарар етказганлиги учун, шу жумладан бой берилган фойда тарзида зарар етказганлиги учун меъёрий (қонун) ҳужжатларида белгиланган тартибда жавобгар бўладилар. Тижорат банклари кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектларига банкдаги уз хисоб варакаларидан уз маблағларини олишни рад этишга ҳақли эмаслар. Тадбиркор Бизнес фаолиятининг ташки иқтисодий фаолияти. Бизнес фаолияти қонунларга мувофиқ ташки иқтисодий фаолиятни мустақил равишда амалга ошириш ҳуқуқига эгадирлар.

Олинган валюта Бизнес фаолиятининг валюта баланси хисобига утказилади ва ундан Бизнес фаолияти мустақил фойдаланади. Бизнес фаолиятининг валюта тушумидан мазкур Бизнес фаолияти уз валюта хисобидан қилган бевосита валюта харажатлари чегириб ташлангандан сунг республика ва маҳаллий бюджетларга валюта ажратмалари утказилади. Республика ва маҳаллий бюджетларга ажратмалар миқдори қонун ҳужжатлари билан тартибга солинади. Бизнес фаолиятининг валюта маблағини узга йўл

билан тортиб олиш таъкидлаб утилган қонунлар ва бошқа меъёрий ҳужжатларда кусатилганидек қатъий ман этилади. Давлат бошқарув органлари кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг экспорт-импорт операцияларидаги иштирокини кенгайтиришга, шунингдек мазкур субъектларнинг ташки иқтисодий фаолият соҳасидаги дастурларни ва лойиҳаларни рўёбга чиқаришда катнашувига оид тадбирларни амалга оширадилар, уларнинг халқаро кургазмалар ва ярмаркаларда катнашишларига ёрдам берадилар.

IV . Бизнесни қайта ташкил этиш ва ёпиш тартиби.

Бизнес фаолиятини тугатиш ва қайта ташкил этиш (бирлаштириш, кушиш, бўлиб юбориш, ажратиш, қайтадан тузиш), Бизнес фаолияти мол-мулки эгасининг ёки шундай Бизнес фаолиятларни утзишга ваколатли булшагн идоралар қарорига биноан ёхуд суд ёки ҳакамлик судининг қарорига биноан амалга оширилади. Синган Бизнес фаолиятларни тугатиш қонун ҳужжатлари билан тартибга солинади. Бизнес фаолияти давлат рўйхати реестридан чиқариб юборилган пайдан бошлаб қайта ташкил этилган ёки тугатилган ҳисобланади. Бизнес фаолиятини қайта ташкил этиш ва тугатиш давомида ишдан бушатилаётган ходимларга меъёрий ҳужжатларда белгиланганга мувофиқ уларнинг ҳуқуқлари ва манфаатларига риоя этилишига кафолатлар берилади. Бизнес фаолияти бошқа Бизнес фаолияти билан кушилган тақдирда мазкур Бизнес фаолиятларнинг ҳар бирига тааллуқли барча мулкӣ ҳуқуқлар ва мажбуриятлар кушилиш натижасида вужудга келган Бизнес фаолиятига утади. Бунда унинг барча мулкӣ ҳуқуқлари ва мажбуриятлари қўшиб олган Бизнес фаолиятига утади. Бизнес фаолияти бўлиб юборилган тақдирда қайтадан ташкил этилган Бизнес фаолиятининг мулкӣ ҳуқуқлари ва мажбуриятлари ана шу бўлиб юбориш натижасида вужудга келган янги Бизнес фаолиятларга бўлиб юбориш ҳужжатлари (баланси) га мувофиқ тегишли қисмларда утади.

Агар Бизнес фаолиятдан битта ёки бир нечта янги Бизнес фаолиятини ажратиб чиқарилса, қайтадан ташкил этилган Бизнес фаолиятининг мулкый ҳуқуқлари ва мажбуриятлари бўлиб юбориш ҳужжатлари (баланси) га мувофиқ тегишли қисмларда уларнинг ҳар бирига утказилади. Тадбиркорлик бизнес фаолиятлари учун кадрлар тайёрлашни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш тадбирлари. Давлат тадбиркорлик Бизнес фаолиятлари учун кадрларни тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тизимини ривожлантиришни таъминлайди. Қишлоқ жойлардаги кичик ва хусусий тадбиркорлик учун кадрлар тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш билан шуғулланувчи муассасалар ва ташкилотлар меъёрий ҳужжатда белгиланган тартибда имтиёزلардан фойдаланадилар.

Адабиётлар руйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Бозор ислохатларини чуқурлаштириш ва иқтисодиётни янада эркинлаштириш соҳасидаги устивор йўналишлар амалга оширилишини жадаллаштириш чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармони // Халқ сўзи, 2005, 15 июн.
2. Каримов И.А. “Бизнинг бош мақсадимиз – жамиятни демократлаштириш ва янгилаш, мамлакатни модернизация ва ислох этишдир”. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлис Қонунчилик палатасм ва Сенатининг қўшма мажлисидаги маърузаси // Халқ сўзи, 2005, 29 январ, 20-сон.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармони // Халқ сўзи, 2005, 16 июн.
4. Ходиев Б.Ю., Қосимова М.С., Самадов А.Н., Мухиддинова У.С. Кичик бизнесни бошқариш. –Т.: “Ўқитувчи”, 2003.
5. Абдуллаев Ё., Каримов Ф. Кичик бизнес ва тадбиркорлик асослари.-Т.: Меҳнат, 2000.
6. Ходиев Б.Ю., ва бошқалар. Кичик тадбиркорлик асослари(ўқув-амалий кўлланма)-Т.:ЕҲ. ТЕМПУС “Консаудит”, 2004.
7. www.gov.uz.
8. www.ziyo.edu.uz